

Din, Dünyevileşme ve Zühd: Prof. Dr. Ahmet Yıldırım, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2014, 2. Baskı, 288 sayfa.

Hümeysra Yılmaztürk Güleç\*

Geliş Tarihi/Received: 31.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 21.12.2023



*Din, dünyevileşme ve zühd* adlı eserin iki baskısı bulunmaktadır. Eserin ilk baskısı 2005 yılında Araştırma Yayınları tarafından basılmıştır. İkinci baskısı ise, 2014 yılında Ankara Okulu Yayınlarından çıkarılmıştır. Elimizde incelediğimiz ikinci baskısına ait olan eseri doktora derslerinde bizzat istifade ettiğim sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Yıldırım ile mütalaa etme fırsatı buldum. Bu eser üzerine şu ana kadar üç tanıtım yapılmıştır. Bizim burada bu eseri tekrar tanıtmaya girişme sebebimiz, günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle hızla artan dünyevileşme ve dünyaya daha fazla artan meylin nasıl olması noktasında aydınlatıcı mahiyette olan bu kitabı tekrar günde-

\* Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri (Hadis) Ana Bilim Dalı, e-mail: hmyraylmztrk@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8801-6442>

me getirmektir. Çağımız insanının hem okuyup bundan istifade etmesi hem de yeni nesillere aktarmasını arzu ettiğimiz için böyle bir tanıtıma ihtiyaç olduğu kanaati hasıl oldu.

*Din, dünyevileşme ve zühd* isimli eser; önsöz, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Önsözde; din, sadece Allah'la kul arasında bir ilişkiden ibaret olmadığı ve dini, insanın insana, topluma, tarihe, tabiata ve Allah'a karşı olan bakış açısını şekillendiren bir “dünya görüşü” olarak tarif edilmiştir. Bu durumda problemin öncelikle dinin bir zihniyet ve dünya görüşü olarak idrak edilmeyişinden kaynaklandığını görmekteyiz. Dolayısıyla dinimizin zihniyet alanı içerisine giren eşyaya, tabiata ve maddeye bakışı önemlidir. Madde ve dünyalık uğruna savaşların yapıldığı bu dünyada, inanan bireyin dünyaya bakışı ve ona karşı tavrının nasıl olması gerektiğine burada ışık tutulmaya çalışılmıştır. (s. 7) Toplumlar arası etkileşim arttıkça, insanların sosyo-ekonomik düzeyi değiştikçe dünyaya meyil de artmıştır. Bunun sonucunda zühd kavramı zamanla çeşitli tanımlara ve yorumlamalara açık hale gelmiştir. İşte tam olarak bu noktada zühd kavramı ve olgusu doğru ve gerçekçi anlamak isabetli olacaktır. Bu eserin öncelikli amacı Kur'an-ı Kerim'i esas alarak, Hz. Peygamber'in (sa) zühd anlayışını ve dünyadaki yaşam şeklini rivayetlere nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Çalışmada zühd edebiyatı ve tasavvuf açısından sufilerin de görüşlerine yer verilerek suretiyle Kur'an ve sünnete uygun bir zühd anlayışının nasıl olması gerektiğini ilkelere ve temel prensipleri üzerinde durulmuştur.

Yazar, giriş bölümünde (s. 11-66) kavramsal çerçeve içerisinde *din, dünyevileşme ve zühd* ile ilgili tariflerde ve incelemelerde bulunmuştur. Burada dikkatimizi çeken Yıldırım'ın “bir medeniyet ancak kendi kavramları üzerinde inşa edilebilir” sözü olmuştur. Doğru bir kavram analizi yapılabilmesi için kavramların doğuşunu tam anlamıyla bilmek daha isabetli olacaktır. Nitekim birçok kavram zamanla anlam kaymasına, değişim ve dönüşüme uğrar. Her insanın kendini ait hissettiği bir din anlayışı mevcuttur. İnsan, yaşamını sürdürebilmesi için tercih ettiği dinî anlayışın kurallarına göre hayatına şekil vermektedir. Yazarın ifadesiyle “insanlık tarihinde ne kadar geriye gidilirse gidilsin, dinî inançlardan yoksun topluma rastlanmamaktadır.” (s. 11) Bu cümleyle alakalı şu değerlendirme yapma ihtiyacı hissettim. Burada bazı insanların dinî inancı olmadığı şeklinde bir görüş kitabı okuyanların aklına gelebilir. Ancak kanaatimize göre inançsızlıkta bir inançtır. Daha önce de belirttiğimiz gibi din, bir yönüyle bir dünya görüşüdür. Bir Yarattı-

ciya inanmayan kişi veya toplumların da Yaraticıya inanmama inançları vardır. Şayet yazar burada bu anlamda bir yorumlamayı kastetmediyse cümleyi daha genel bir ifadeyle değiştirmekte fayda olduğunu düşünüyorum.

Din, yalnızca inanç alanında değil aynı zamanda kültür, toplumsal ve evrensel ilişkilerde de etkili olmuştur. Farklı dinî inançlar sonucunda hem İslâm âlimleri hem de Batılı ilim adamları tarafından farklı dinî tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Yazar burada mutlak bir din tanımının yapılmasının zor olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ancak Şerif Mardin'den vermiş olduğu “Din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belirli bir yere yerleştirme modeli olarak fonksiyon görmektedir” tanım isabetli olmuştur. (s. 15)

Giriş bölümünde ikinci olarak ele alınan kavram ise dünyevileşme, içinde bulunduğumuz dünyanın dinden ve dinî düşünceden arındırılmasıdır. Aynı zamanda bu kavram, insanın güne başlarken dünya menfaatlerinin hedefte olması ve kişinin dünyada “daha nasıl rahat yaşam sürebilirim?” sorusu için göstermiş olduğu çabanın somut halidir. Yazar, dünyevileşme kavramıyla ilişkisi olan üç kavramdan bahsetmektedir. Bunlar; laik, laisizm ve sekülarizasyon terimleridir. Laik ve laisizm kavramlarının Türkçede daha çok politik çağrışımlar olduğunu ifade ederek sekülerizm kavramının dünyevileşme yerine kullanılmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Burada laik ve laisizm kavramlarının az da olsa açıklaması yerinde olurdu. Her ne kadar siyasi çağrışım yapsa da okurun burada bilgilendirilmesi açısından kısaca değinilmesi gerekirdi. Tarihi bir süreci olduğuna vurgu yapan yazar Sekülerizmi “insanın akli ve dili üzerinde, önce dinî sonra metafizik denetimden kurtarılması” şeklinde tanımlamaktadır.

Yazar, sekülerleşmenin ortaya çıkış sürecini ele alırken tekrara düşmüştür. (s. 19) Daha önce de (s. 17) bahsedilen konunun tek bir yerde geçmesi daha uygun olacağı düşüncesindeyim. Orta Çağ'ın sonlarında Aydınlanma, Rönesans ve Reform ile kilisede meydana gelen büyük dönüşümün (modernite) dinsel açıdan nitelenmesi, dünyevileşme (sekülerleşme)dir. Yazar bunun anlamını anlaşılır şekilde okura sunmuştur. “Hristiyanlığın altın çağının son bulması, toplumun dinden uzaklaşması, inanç ve eylemlerin ilâhî yerine dünyevi hedeflere yönelmesi, dinin işlevlerinin seküler toplumsal işlevlere dönüşmesi ve son olarak da kutsalın yerini dünyevileşmenin almasıdır.” (s. 19)

Dünyevileşme kavramını oldukça kapsamlı kaynaklara müracaatla ele alan yazar, doyurucu bilgiler vermiştir. Yazarın da belirttiği gibi dünyevileşmenin “reformasyon” ve “modernleşme” süreçleriyle iç içe olduğu görülmektedir. Burada *Din, Dünyevileşme ve Zühd* kitabının muhafazakâr toplumlar için ne kadar önem arz ettiğini bir kez daha görmekteyiz. Dünyevileşmeyle beraber modernite denildiğinde genel olarak algının bireyin kendini dinin değer ve katkılarından soyutlama ve onsuz bir hayat kurmaya eş değer olduğu görülmektedir. Yazarın ifadeleriyle “modernleşme, pozitivist Aydınlanma’nın uç beyi olmaktan kurtulmuş ve din ile aynı ortamı paylaşabilmiştir.” Modernleşmeden korkup kendini dünyanın nimetlerinden soyutlamak yanlış bir davranış olacaktır. Nitekim günümüzde dünyanın modernleştiği söylenebilir ancak dünyanın dinden uzaklaştığı söylenemez. Burada kanaatimizce cevaplanması gereken kilit sorular şunlar olmalıdır: Modernleşme diye baktığımız madde veya formlar insanın kalbine sirayet etmiş midir? Yoksa kalp Allah inancı temelli olmakla birlikte moderniteye ihtiyaç mı duymaktadır? İşte tam olarak bu noktada yazar, bu gibi soru işaretlerine ışık tutabilecek ve fayda sağlayacak bir eseri okura sunmuştur.

Yazar, dünyevileşme (sekülerleşme) kavramını İslam dünyası açısından “sahte” bir sorun olarak değerlendirip sonuca varmıştır. Gerekçe olarak da şunlar zikredilmektedir: “İslam’ın tabiatı Hristiyanlığın geçirdiği tarihî süreci yaşamadığı için iki açıdan sekülerleşmeye geçit vermez. Bunlardan ilki, tevhid inancını koruması ve güçlü ahiret vurgusunu canlı tutmasıdır. Bu iki inanç biçimi, varlık ve Allah arasında kopukluğun doğmasını önleyici bir işleve sahiptir. Diğeri ise, İslam’ın ahkâm boyutudur. Dünyevi alanda ortaya çıkan problemler “ictihâd” kurumunun çalıştırılması ile aşılır. Şüphesiz bu mekanizma, içeriden bir yenileşme çabasıdır. Ayrıca sünnet ve icmâ gibi İslami epistemolojik sistemin iki çarkını da göz ardı etmemek gerekir.” (s. 23)

İncelediğimiz kitabın ve bu satırların temel kavramı olan zühd, zamanla anlam kaymasına, değişim ve dönüşüme uğramıştır. Özellikle kavram boyutunda zühdün, din ve dünyevileşme ile ilgisini kavramak adına doğru anlaşılması elzemdir. Bu kavram “z-h-d” fiilinin mastarı olup lügatte “soğuk ve ilgisiz davranmak, bir şeye rağbet etmemek, meyletmemek, değersiz bulmak, yüz çevirmek ve terk etmek” anlamlarına gelmektedir. Zühd kelimesinin etimolojisinde azlık, isteksizlik, rağbetsizlik, önemsizlik, terk etmek,

kötü kabul edilen şeylerden yüz çevirmek, dünyaya buğzetmek, mâsivâyı terk gibi anlamlar olduğu anlaşılmaktadır.

Yazar, zühd kavramını ele alırken ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. (s. 25-46) Tanımlara yer verilmeden önce de zühd kelimesinin Kur'an'da Yusuf suresi 20. ayette geçtiğinden bahsetmiştir. Ancak bu ayet ileriki sayfalarda "Kur'an'da Zühd ve Anlam Alanı" başlığı altında da yer verilmiştir. Kanaatimizce bu ayetin tanım kapsamında yer verilmemesi, burada sadece ayete kavramsal olarak işaretle yetinip, ayetin detayı "Kur'an'da Zühd" başlığı altında yer verilmesi daha uygundur.

Yazar, zühd kavramına yakınlığı bakımından vera, takvâ, fakr, tevekkül ve dünya kavramları üzerinde durmuştur. Özellikle dünya kavramı ve açıklaması çok açıklayıcı ve anlaşılır olmuştur. "İslam'ın üzerinde yaşadığımız yer küreyi (dünyayı) kötülediği sanılmış, bu dünyadan yüz çevirmek fazilet ve yükselme zannedilmiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim, üzerinde yaşadığımız yer küreyi, anlatmak için "arz-yer" kelimesini kullanmıştır. Dünya kelimesi ise, yeryüzünde yaşanan hayatın basitliğini, değersizliğini, geçiciliğini ifade eden dinî ve ahlakî bir anlam kazanmıştır. Dünya kelimesiyle burada yaşanan hayat anlayışı kötülenmiş ve hafife alınmış; âhireti geri plana bıraktıran ve hesaba katmayan yaşama zihniyeti tenkit edilmiştir." (s. 38)

Netice olarak zühd konusunda pek çok tanımlar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Yazar, bu konuda söylenenlerin her birinin kendi zevkine göre tanım yaparak, kendi halinden ve müşahedesinden bahsettiği kanaatindedir. Eserde pek çok tanıma yer verilirken zühd tanımlarının ortak yönü, "dünyaya ve içindekilere karşı rağbet ve iltifat etmemek, onlardan mümkün mertebe uzaklaşmak ve onları sevmemek" şeklinde vurgulanmıştır.

Konuyu etraflıca işleyen yazar, zühdün doğuşuna yol açan faktörleri ele alıp, zühdün ortaya çıkışını etkileyen faktörleri de göz ardı etmemiştir. Zühdün doğuşuna yol açan faktörlere bakıldığında, İslamî öğretiler, Müslümanların mevcut siyasî ve sosyal düzene tepkileri, Hristiyan ruhbanlığı, fıkıh ve kelâma baş kaldırış olarak sıralanmaktadır. Ancak bütün bunların yanında zühdün ortaya çıkışını etkileyen faktörleri ferdî unsurlar, sosyal yapı, kültürel unsurlar, siyasal ve ekonomik yapı ve dinî faktörler (diğer dinlerden etkilenme, önceki dinî eğilimler) şeklinde zikretmiştir. (s. 49)

Yazar, diğer dinlerde din başlığı altında kısaca Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm gibi dinlerini ele almıştır. Kur'an'da Yahudiler hakkında Bakara suresinin 96. ayetinde şu ifadeler geçmektedir: "Andolsun ki, onların

*hayata diğer insanlardan ve hatta Allah'a eş koşanlardan da daha düşkün olduklarını görürsün. Her biri ömrünün bin yıl olmasını ister.*" Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'a ve diğer kaynaklara bakıldığında Yahudilerin dünyaya bakış açılarında genel olarak iki zıt anlayışın ortaya çıktığı görülmektedir: Bunlardan birincisi, onların karakteristik yapısı olarak zikredilen, genelde dünyaya bel bağlayan, dünya hâkimiyeti için her şeyi mubah gören, dünya hırs ve sevgisiyle dolu materyalist anlayıştır. Nitekim bu anlayışı temsil edenler, Kur'an'ın bize vasfettiği Yahudi tipiyle uygunluk arz etmektedir. Diğer gruba gelince, onlar dünyaya ve dünya nimetlerine olumsuz bakıp, dünyaya mistik bir anlayışla yüz çevirmişlerdir. Ancak yazarın da belirttiği üzere, tarih boyunca Yahudiliği temsil edenler, genellikle dünyaya aşırı bağlılık gösteren ve maddeci anlayışı benimseyen kimseler olmuştur. (s.61)

Yazar, birinci bölümde "Kur'an'da Zühd ve Dünyaya Bakış" başlığı altında değerlendirmelerde bulunmuştur. (67-109) Kur'an-ı Kerim'de zühd kelimesi bir defa lügat manasıyla geçmektedir. "Onu (Yûsufu Mısır'a varınca) düşük bir fiyata, birkaç paraya sattılar. Onlar ona (Yûsufa) karşı isteksiz idiler." (Yûsuf 12/20) Ancak mana itibarıyla bazı ayetlerde "geçici şeylere önem vermemek, ahireti dünyaya tercih etmek" gibi zühd anlayışının vasıfları geçmektedir. Genel olarak Kur'an'a bakıldığında dünya ve içindekilere meyletmeden ancak dünya hayatında ahireti kazanmak ve Allah'ın rızasına erebilmek için yaşanması gerektiği anlaşılmaktadır. Dünya nimetlerinden uzak ve çalışıp, kazanmadan yaşamının mümkün olmadığı görülmektedir. İnsanın kimseye muhtaç olmadan yaşaması, geçimini sağlaması ve Allah'a ibadet edebilmesi için dünyadan istifade etmesi çok tabiidir. Ancak burada Kur'an'ın bildirdiği helal lokma ve helal kazanç düsturu üzere yaşamak gerekir. Kur'an'ın içeriğinden de anlaşılacağı üzere "Dünyada iyilik ahirette de iyilik" üzere olmamız doğru olacaktır. Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki asıl hayat ahiret hayatıdır. Nitekim kaynaklara baktığımızda dünya hayatının "bir dinlenme yeri" olduğu görülmektedir.

Kur'an'da dünya hayatının oyun, eğlence ve süs olduğu bildirilmiştir. Hadîd suresi 20. ayetinde "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur..." dünyanın tanımlaması net bir şekilde görülmektedir. (s. 83)

İkinci bölümde “Hz. Peygamber’in (sa) Zühd Hayatı ve Dünyaya Bakışı” ele alınmaktadır. (s. 109-152) İslamiyet’e bakıldığında en güzel zühd hayatı yaşayış şeklini kuşkusuz Hz. Peygamber’e ait olduğu görülmektedir. O’nun hayatı hep aynı standart içinde olmuştur. Hz. Peygamber’in hayatına bakıldığında risâlet gelmeden önce Hira mağarasına çekildiği ve daha peygamberlik gelmeden önce dahil sade bir kişiliğinin olduğu bilinmektedir. Peygamberliğin gelmesiyle Mekke’de yaşadığı zorluklar, baskı, boykot ve Müslümanlara yapılan işkencelerle geçen ilk üç yılı dikkat çekmektedir. Ardından hiçbir mal ve mülk almadan hicret ettikleri Medine yurdu yılları başlamıştır. Zaman zaman zorluklarla karşılaşsa da bolluk dönemleri de olmuştur. Ancak varılan sonuç şudur ki; Hz. Peygamber ne kadar maddî imkanlar ve toplumsal zorluklar olsa da kendi Kur’an ahlakı üzere ve Kur’an’a göre yaşayış şeklinde hiçbir zaman ödün vermemiştir. O’nun yaşantısı sade, mütevazı ve gösterişsiz olmuştur. Nitekim dileseydi zenginlik içinde olabilirdi. Rivayette “Bir gün Cebrail (as) geldi ve “Ya Muhammed! Allah sana selam ediyor. İsterse onun için şu dağı altına çevireyim diyor, ne dersin?” dedi. Hz. Peygamber (sa) şöyle cevap verdi: “İstemem. Bu dünya, evi olmayanların evi, malı olmayanların malıdır. Dünya malını akılsızlar toplar.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/242) Buradan da anlaşılıyor ki, bu zühdî yaşayış şekli O’nun mecburiyeti değil tercihi olmuştur.

Hz. Peygamber, Kur’an’ın öğretileri ve prensipleri çerçevesinde örnek konumuyla ve her vesileyle dünya hayatının geçiciliğini vurgulamış, dünyaya bağlanmamaya özen göstermiş ve bunu ümmetine tavsiye etmiştir. Dünyaya meylettirecek işlerden, davranışlardan ashabını sakındırmış ve mal varlığının meydana getireceği fitneye dikkatleri çekmiştir. O’ndan sonra gelen bazı halifeleri ve ashabı O’nun yolunu takip etmiştir. Müslümanlar da dünya ve ahiret mutluluğunu Kur’an’a tâbi olmak, Hz. Peygamber’e bağlanmak, O’nu örnek almak ve yolundan gitmekle elde edebilir.

Hz. Peygamber’e göre insanın hayatın içinde olarak, helalinden çalışıp kazanarak ve başkalarına yük olmamak zorundadır. Hatta dini amaçla bile olsa hayatla irtibatı kesmek, dünyadan el-etek çekmek doğru değildir. Bütün bunlardan Hz. Peygamber’in dünya hayatından kopmadığını ve hayatın içinde olduğunu anlıyoruz.

Sahabenin hayatına bakıldığında onların, dünyaya karşı zâhidâne bir hayat sürdükleri dikkat çekmektedir. İster zengin veya fakir, isterse güçlü veya zayıf olsun, bazı sahâbîlerin, kendi anlayış ve temayüllerine göre dünya ve

nimetlerine karşı az-çok farklı tavırlar sergilediği gözlemlenmektedir. (s. 153)

Yazarın ifade ettiği gibi; İslamî hayatın oluşmasında hadislerin, geleneğimizde oluşan dindarlık üzerinde, biri doğrudan diğeri dolaylı olmak üzere iki tür etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Dinî pratiklerle ilgili hadisler, müçtehitlerin yorumlarından sonra Müslümanların hayatlarında yerini alırken; zühdi, ahlaki hadisler ve zihniyet oluşturuvcu rivayetler doğrudan bir etkiye sahip olmuştur. Bu çalışmada yer verilen zühdle ilgili bazı hadisler ahlaki ve zihniyet oluşturuvcu rivayetlerdir. Bu rivayetler, Müslümanların inanışlarında etkili olmuş ve sonuçta ortaya “Müslüman bilinci” diyebileceğimiz bir anlayış ve “dünya görüşü” çıkmıştır. Bu bilinci daha çok önemli ölçüde tasavvuf ehli yönlendirmiştir. Özellikle “zühhd hadislerini” İslamî yorumlarının temelini koyan bazı tasavvuf ehli, İslam iktisadi hayatının oluşmasında etkili olmuştur. Kendilerini İslam’ın özünü anlamak ve yaşamakla tanımlayan sûfler, inşa ettikleri dünyalarının temellerini bu tür hadislerle oluşturmuşlardır.

Eserde zühhd edebiyatına da yer veren yazar, zühdle ilgili kitapları kronolojik olarak sıralamıştır. Ardından kitaplarda zühhd konusuna bölüm olarak yer veren eserleri de tanzim etmiştir. Bazı önemli eserlerin muhtevalarını inceleyip bu eserlerin içerikleri bakımından mukayesesini de ele almıştır. Bu bölümde yazarın ciddi bir emek verdiği ve oldukça faydalı bilgilerin var olduğu düşüncesindeyim.

Son olarak yazar tasavvuf alanında zühdü değerlendirmiştir. Tasavvuf ehlinin, zühhd açısından dünyaya karşı tavırlarına bakıldığında, temelde birbirine zıt iki görüşün olduğu görülmektedir. Birincisi, dünyayı bir bakıma eşya ve madde tarafıyla reddedenler; ikincisi ise sadece dünyaya ilgi (kibir, gurur, azamet ve gösteriş) tarafını reddedenler olarak tasnif edilebilir. Ancak tasavvufun dış etkilere maruz kalması ve çoğu meselede itidâli hoş görmeyip ifrâta girdiğinden dolayı kısa zamanda yozlaştırılmıştır. Sonucunda zaman zaman sapmalar ve dinî kayıtlardan uzak düşünce ve yorumlar görülmüştür. Bunlar, bazı tasavvuf ehlinin zühhd konusuna bütüncül bakış açısıyla değil de parçacı, seçici ve atomcu bakış açısıyla bakmaları, yabancı din ve kültürlerin etkisi, insanın fitrî duygularının dikkate almaması gibi hususlar zikredilebilir.

Yazar, eseri sonlandırırken şu ifadeleri tercih etmiştir. “İslam ne bütünüyle bir zühhd hareketi ne de İslam eşittir tasavvufi bir harekettir. Doğru bir zühhd



anlayışı için bütün insanlık ve özel anlamda tasavvufun; Hz. Peygamber'in (sa), ashabı ve tabiîn adı verilen ilk nesillerin, doğru ve sağlıklı zühd ve dünya anlayışına yeniden dönme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bununla eski dünyayla yeni dünya değerlerinin içselleştirme imkânı doğacaktır. Bu içselleştirmeye eğitilmiş insan zihni ve ruhu; sadece toplumun maddi refahına değil, lüzumsuz harcamaların ve büyük israfların da ortadan kalkmasına ayrıca da ülkenin kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Zira insan olma ve kul-luk bilinci bunun böyle olduğunu teyit etmektedir.” (s. 267)

Prof. Dr. Ahmet Yıldırım'ın kaleme aldığı “*Din, Dünyevileşme ve Zühd*” adlı eseri kanaatimizce günümüzde her kesime hitap edebilecek şekilde ve düzeyde faydalı olduğu görülmektedir. Eserin hem bilimsel bir içerik olması hem de hadis edebiyatından doyurucu kaynaklardan istifade etmesi açısından çok kıymetlidir. Naçizane metinde geçen yazım hatalarını da göz önünde bulundurarak 3. Basıma çıkmasını gönülden temenni ediyorum.